

revitalizirajući potiskivane i zabranjivane datume narodne tradicijske kulture. U razgovoru s Aleksandrom Muraj u *Narodnoj umjetnosti* 33/2, broju posvećenom Dunji Rihtman-Auguštin, na pitanje o motivima pisanja *Knjige o Božiću*, kao razloge čitamo negodovanje autorice na zabranu slavljenja Božića i otežano publiciranje knjiga o običajima i ritualima vezanih uz religiju u prošlom političkom sustavu. Profesionalni razlozi koji su je naveli na pisanje su ponovno promišljanje narodne kulture tijekom povijesnih, političkih i znanstvenih mijena. U likovnom smislu te mijene su dobro prikazane izborom ilustracija, koje je za sva tri izdanja priredila Reana Senjković, a koje donose niz fotografija, naslovnica, razglednica ili umjetničkih djela s temom Božića.

Tea ŠKOKIĆ

Jasna Čapo Žmegač, Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskoga puka u prvoj polovici XX. stoljeća, Svakidašnjica, pučka pobožnost, zajednica, Golden Marketing, Zagreb 1997., 269 str.

Knjiga je prvo sintetičko djelo o korizmeno-uskrsnim običajima hrvatskoga naroda i to, i Hrvata na tlu Hrvatske, i onih u dijaspori. Vremenski okvir proučene tematike obuhvaća razdoblje od posljednjih desetljeća 19. st. do sredine 20. st., tj. razdoblje koje je u ovom području pripadalo još dobrim dijelom predindustrijskom i ranom industrijskom dobu. Pretežnost etnografske građe odnosi se na seljački društveni segment, iako se — kad god

je to bilo moguće — uzima u obzir i tradicija malogradske pa i gradskog stanovništva. Uz objavljenu stručnu literaturu, rukopisne etnografske zapise te druge najrazličitije izvore autorica se koristila i refleksijama iz beletristike. Time je postignuta ravnomjernija faktografska slika, ali i stvorena mogućnost drukčijega, suvremenijeg iščitavanja stare građe.

Razumijevajući običaje prije svega kao znakove kojima se izražava društveni život neke ljudske zajednice, J. Čapo Žmegač nije obradila Uskrs kao izdvojeni sklop folklornih događanja, već se u elaboraciji dotakla i drugih životnih očitovanja poput odijevanja ili prehrane, usmenoga književnog stvaralaštva ili uobičajene razmjene dobara i poklona i dr., gledajući ga u potpunosti načina života. Usto, imajući na umu da je Uskrs najveći kršćanski blagdan i središnji događaj liturgijske godine, razmotrila ga je s aspekta prožimanja religijskoga kulta i običaja, tj. utjecaja religije na svakidašnjicu. Time je i kut gledanja pomaknut s užeg, tzv. *svetog trodnevlja* na širi godišnji period, koji započinje odmah nakon Poklada a završava tjednom nakon Uskrsa. Tako je rečeni običaj sagledan u svojoj dinamičkoj komponenti.

Pa ipak, cijeli korpus zbivanja nije obrađen strogo kronološkim tijekom, već se autorica odlučila za analitički pristup pojedinim temama, u nastojanju da prouči društveno-komunikacijske aspekte običaja. Njezina je analiza društvenih komponenti posebice zanimljiva u onim dijelovima teksta u kojima iznosi ishode vlastitoga terenskog istraživanja, kao što je to učinjeno, primjerice, u poglavlju o uskrsnim krijesovima. U završnici je razmotrila osobitosti hrvatskoga Uskrsa u europskome kontekstu.

Značajnim mi se čini što se autorica nije upustila u to da (umjetno) stvori paradigmu nekog Uskrsa koji bi bio prepoznatljivim znakom cijeloga geografskoga, uže regionalnoga područja, tj. jedinstvenim znakom nacionalne kulture, već dosljedno inzistira na konkretnim primjerima. Otuda proizlazi i njezin, znanstveno utemeljeni, zaključak o mnogobrojnosti hrvatskih Uskrsa. Time se ova knjiga odlikuje originalnim pristupom, drukčijom interpretacijom starije i recentnije faktografije te tijesnom povezanošću s modernim teorijsko-metodološkim koncepcijama.

Tekstu J. Čapo Žmegač pridruženo je i poglavlje o Uskrsu 1970-tih godina iz pera **Zorice Vitez** te poglavlje o tradicijskim napjevima hrvatskih korizmenih i uskrasnih pjesama (s notnim primjerima) autora **Jerka Bezića**.

Aleksandra MURAJ

Premda se na izvjestan način nastavlja na knjigu *Narodne pripovijetke* objavljene još davne 1963. u kolekciji "Pet stoljeća hrvatske književnosti", knjiga *Usmene pripovijetke i predaje* Maje Bošković-Stulli iz edicije "Stoljeća hrvatske književnosti", potpuno je

novi izdanje, prerađeno, upotpunjeno i posve novim uvodom popraćeno. Iako sadrži i velik dio i ranije građe, razlike počinju već od naslova, a on upućuje na određene razvojne promjene u shvaćanju, pa zatim i u izboru i načinu objavljivanja književnosti koja je nastala i koja se prenosi drukčije od pisane. Suvremena znanost o književnosti i folkloristika smatraju, naime, da je pridjev "narodna" odveć opterećen romantičarskim zamislima i da je u najmanju ruku krajnje neodređen jer je tek "usmenost" bitna osobina te osobite "vrste književnosti", ako se uopće i može govoriti o nečemu što se može s istim pravom nazvati "književnost". Ako zato uzmemo u obzir da se djela usmene književnosti mijenjaju od izvedbe do izvedbe, ako ne postoji jedan jedini "pravi" tekst, tada je izdavanje takvih jezičnih odnosno književnih tvorevina poseban zadatak, da ne kažemo "problem". Autorica tako u novoj knjizi slijedi suvremena nastojanja, pa ne samo da daje prednost nazivu "usmena književnost", nego i transkribirane priče nastoji što je moguće manje mijenjati, odnosno nastoji zadržati — koliko god je to moguće — one osobine pripovijedanja koje pripadaju izvornom pripovjedaču. One ne "prevodi" s narječja, a u većoj mjeri izbjegava sve što je vjerojatno posljedica "prerade" i nastojanja da se naknadno "približi" nekoj pretpostavljenoj umjetničkoj vrijednosti. Tako zapisane priče zadržavaju usmenost u onoj mjeri koju pisana riječ uopće dopušta.

U naslovu autorica također uvodi i temeljnu razdiobu na pripovijetke i predaje. Bogata i raznolika građa okvirno je žanrovski sređena; od ukupno 277 tekstova 132 su pripovijetke, a 145 predaje i legende jer autorica legende uvrštava u najširem tipološkom određenju u predaje. Svaki je tekst naveden pod rednim brojem i naslovljen, a u napomenama se navodi gdje je priča prvi put objavljena, imena skupljača i kazivača, a daju se i podaci po međunarodnoj Aarne - Thompsonovoj klasifikaciji pripovijedaka, a prilozima je dodan "Tumač izraza i pojmova". Posebnu pak vrijednost ovom izdanju daje "Uvod" i opsežna bibliografija.

"Uvod" je zapravo kraća studija proučavanja i zapisivanja hrvatske usmene književnosti. Podijeljen je na nekoliko dijelova, od kojih prvi daje pregled načelne problematike proučavanja usmene književnosti. U širokom rasponu tu autorica opisuje kako se shvaćanje i proučavanje usmene književnosti mijenja od romantizma, da bi u našem stoljeću čitav niz autora, kao Jolles, Jakobson, Bogatyrev, Lévi-Strauss, Meletinski, Propp, Freud, Jung, Očukov, Ben Amos razradio nove metode i nove teorije, čije značenje daleko nadilazi samo jedno uže područje, pa čak i tradicionalno područje proučavanja usmene književnosti. U drugim dijelovima "Uvoda" autorica prelazi na problematiku shvaćanja, zapisivanja i objavljivanja hrvatskih pripovijedaka, kao i na neke probleme žanrovske klasifikacije.

Kako se u hrvatskoj kulturi, pa tako i u usmenoj književnosti, dodiruje i križa nekoliko širih kulturnih tradicija, određivanje korpusa upravo hrvatske usmene književnosti nije posve jednostavno. Autorica ga je, međutim, riješila čini se na jedini

Usmene pripovijetke i predaje, priredila Maja Bošković-Stulli, Matica hrvatska, Zagreb 1997., 502 str. (Stoljeća hrvatske književnosti)